

УДК 343.12

Д. В. Мандичев,

кандидат юридичних наук,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

Досліджено сучасний стан матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів, а також зміни, які відбулись у цій сфері у зв'язку з черговою судово-адміністративною реформою. Розроблено рекомендації щодо усунення виявлених недоліків та напрямків удосконалення матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів у цілому.

Ключові слова: господарські суди, матеріально-фінансове забезпечення, судово-адміністративна реформа, апарат суду.

Постановка проблеми. Однією з умов ефективного функціонування господарських судів є їх належне матеріально-фінансове забезпечення. Проведення судово-адміністративної реформи супроводжується суттєвими змінами обсягів і системи грошового забезпечення суддів. Попри це все ще залишаються невирішеними проблеми, пов'язані з комплектуванням господарських судів матеріально-фінансовими ресурсами, приміщеннями та ін., що обумовлює необхідність розроблення заходів, спрямованих на їх вирішення.

Актуальність теми дослідження підтверджується тим, що наразі триває черговий етап адміністративно-судової реформи, який супроводжується оновленням законодавства, зокрема у сфері адміністративно-правового регулювання матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів. Тому наукові дослідження, присвячені цьому питанню з урахуванням оновленого законодавства, практично відсутні.

Стан дослідження. Окремі аспекти матеріально-технічного та фінансового забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції досліджували такі вчені, як О. І. Безпалова, А. М. Бернюков, О. М. Іщенко, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Є. Марочкін, В. Ю. Машук, Л. М. Ніколенко, С. П. Погребняк, Н. В. Сібільова, В. С. Смородинський, О. В. Старчук, В. І. Теремецький, Е. О. Шевченко та багато інших. Однак на сьогодні відсутні комплексні дослідження, присвячені визначенню напрямків удосконалення матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів з урахуванням оновленого законодавства.

Метою статті є визначення напрямків удосконалення матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: дослідити сучасний стан матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів, а також зміни, які відбулись у цій сфері

у зв'язку з черговою судово-адміністративною реформою; виявити основні недоліки в сфері матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів та розробити рекомендації щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Матеріально-технічне забезпечення діяльності господарських судів – це система дій із забезпечення господарських судів приміщеннями, устаткуванням, обладнанням, технічними засобами та ін.

Рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи містять норму, відповідно до якої кожна держава повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст. 6 Конвенції, а також щоб судді могли ефективно працювати [1].

На виконання міжнародних стандартів законодавством України встановлено, що видатки на утримання судів у Державному бюджеті України визначаються окремим рядком щодо Верховного Суду й Вищої ради правосуддя, а також у цілому щодо апеляційних, місцевих та вищих спеціалізованих судів [2].

Для організації матеріально-технічного забезпечення у структурі апаратів господарських судів утворюються спеціальні відділи, які функціонують на підставі відповідного положення. Наприклад, у структурі апарату Господарського суду Івано-Франківської області діє відділ господарського забезпечення, до повноважень якого віднесено таке: забезпечення утримання в належному технічному, санітарному та протипожежному стані службових приміщень; забезпечення відповідного меблювання, оснащення сучасними засобами оргтехніки та іншим необхідним обладнанням службових кабінетів працівників господарського суду; підготовка документів щодо забезпечення своєчасного виконання підрядних робіт із будівництва та ремонту приміщень суду та їх технічного оснащення; проведення заходів щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності суду; підготовка необхідних документів з питань забезпечення суду технічними засобами фіксування судового процесу тощо [3].

Між тим, незважаючи на те, що питання матеріально-технічного забезпечення діяльності господарських судів регламентовано належним чином, реальний стан такого забезпечення не завжди відповідає нормативним вимогам. Зокрема, це стосується розміру деяких приміщень місцевих господарських судів для розгляду справ, в яких часто відсутня можливість розміщення достатньої кількості осіб, що, у свою чергу, може призвести до порушення принципу гласності судового процесу. На існування серйозних проблем у цій сфері неодноразово вказували науковці, судді відповідних судів, органи суддівського самоврядування тощо.

Так, 25 лютого 2016 р. Рада суддів України ухвалила рішення щодо нормативів фінансування, в якому зазначила, що за результатами

проведеного аналізу було виявлено, що внутрішній контроль з питань бухгалтерського обліку, звітності й фінансового забезпечення побудовано за відсутності єдиного підходу до розподілу повноважень і відповідальності за функціями, процесами й операціями між центральним апаратом Державної судової адміністрації України та її територіальними підрозділами. Також було зауважено, що проблема неефективного використання кадрових і майнових ресурсів пояснюється недотриманням пропорційного співвідношення кількості ресурсів, що витрачаються на забезпечення діяльності судів, з їх поточним навантаженням. Як наслідок, навантаження на працівників і продуктивність їх праці в цих органах суттєво відрізняються [4].

З метою вирішення зазначеної проблеми було рекомендовано застосовувати єдину методику фінансового планування та фінансування судів, про яку також ідеться в Плані дій з реалізації Стратегії на 2015–2020 роки, що дозволить не лише уніфікувати підходи до формування бюджетного запиту, але й надасть можливість економічного обґрунтування фінансових потреб кожного суду. Такий підхід, як зазначається в рішенні Ради суддів України, відповідає європейській практиці фінансування судів [4].

Крім проблем у плануванні та розподілі фінансового забезпечення господарських судів, необхідно також звернути увагу на недостатність забезпечення системи цих судів належними приміщеннями й обладнанням (у першу чергу – необхідним програмним забезпеченням та іншими мультимедійними технологіями).

У проєкті Концепції Державної цільової програми забезпечення судів належними приміщеннями на період до 2016 року зазначається, що в Україні здійснюють правосуддя 780 судів загальної юрисдикції, які потребують суттєвого покращення приміщень. В Концепції пропонуються три варіанти вирішення цієї проблеми.

Перший варіант полягає у збереженні поточного стану справ, що дозволить на початковому етапі зберегти видатки державного та місцевого бюджету на відповідну категорію витрат, однак у подальшому посилить кризовий стан судової системи й унеможливить її реформування.

Другий варіант – спорудження нових будівель для судів у відповідності до вимог щодо здійснення судочинства та будівель судів. Це дозволить повністю усунути причини, що призводять до виникнення проблемної ситуації.

Третій варіант – поєднання нового будівництва, де це економічно доцільно, з максимальним використанням існуючих будівель судів за наявності технічної можливості їх реконструкції та добудови [5].

Саме останній варіант, на думку деяких науковців, є найбільш оптимальним, оскільки створення нових будівель сприятиме зростанню кількості судових приміщень і водночас використання існуючих будівель зекономить видатки бюджету [6, с. 185].

Цю пропозицію слід підтримати, однак з метою її практичної реалізації необхідно вжити таких першочергових заходів: 1) доручити Державній судовій адміністрації провести комплексний моніторинг матеріально-технічного стану в кожному суді; розробити зведений кошторис витрат, необхідних для забезпечення судів належними приміщеннями (у разі потреби на їх будівництво або реконструкцію чи розширення, де це можливо), окремо по судах кожної спеціалізації; 2) розробити план фінансування відповідних витрат на декілька років; 3) закласти у видатках Державного бюджету на відповідні роки витрати на фінансування будівництва та реконструкції судових приміщень і забезпечення їх іншим необхідним обладнанням.

Що стосується фінансового забезпечення суддів господарських судів, то відповідно до рекомендацій CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи під час підготовки бюджету судової системи можуть проводитися консультації з радами суддів або іншими незалежними органами влади, які відповідають за адміністрування судів, із суддями та/або професійними організаціями суддів [1, с. 46]. Законодавством України передбачено, що такі консультації проводяться з Радою суддів України.

Фінансове забезпечення діяльності суддів господарських судів передбачає: 1) окреме визначення в Державному бюджеті України видатків на утримання судів не нижче такого рівня, що забезпечує можливість повного й незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону; 2) законодавче гарантування повного та своєчасного фінансування судів; 3) гарантування достатнього рівня соціального забезпечення суддів [2].

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» підвищено розмір посадових окладів суддів усіх рівнів. Зокрема, стаття 135 встановлює, що суддівська винагорода складається з посадового окладу та доплат за вислугу років, перебування на адміністративній посаді в суді, науковий ступінь і роботу, що передбачає доступ до державної таємниці. Базовий розмір посадового окладу судді становитиме 30 мінімальних заробітних плат у судді місцевого суду, 50 мінімальних заробітних плат у судді апеляційного суду або вищого спеціалізованого суду та 75 мінімальних заробітних плат у судді Верховного Суду [2]. Отже, суддівська винагорода підвищиться більше, ніж утричі. Такий захід є виправданим, однак за умови, що це супроводжуватиметься одночасним підвищенням якості правосуддя та довіри громадян до судової влади, яка все ще залишається на низькому рівні [7].

Водночас однією із серйозних проблем у сфері фінансового забезпечення діяльності господарських судів залишається низький рівень оплати праці працівників апарату суду.

Характерно, що в ч. 1 ст. 147 закону України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції закону «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р. [8] було передбачено, що розмір

посадового окладу працівника апарату суду, посаду якого віднесено до шостої категорії посад державних службовців, установлюється в розмірі 30 відсотків посадового окладу судді місцевого суду. Посадові оклади працівників апарату суду, посади яких віднесено до кожної наступної категорії посад державних службовців, установлюються з коефіцієнтом 1,3 пропорційно посадовим окладам працівників апарату суду, посади яких віднесено до попередньої категорії посад державних службовців.

Такий підхід слід вважати цілком справедливим, адже саме на працівників апарату судів покладається найбільше обов'язків щодо забезпечення функціонування суду, належного здійснення суддею правосуддя, організації злагодженої роботи суду тощо. Однак, незважаючи на важливу роль, яку відіграють працівники апаратів судів у забезпеченні здійснення правосуддя, в ст. 150 нового закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено лише те, що оплата праці таких працівників здійснюється відповідно до закону України «Про державну службу» без жодної прив'язки до посадових окладів суддів.

Слід зазначити, що працівники апаратів судів, зокрема господарських, неодноразово зверталися до парламенту, глави держави та уряду з вимогою підвищити рівень оплати їх праці, обґрунтовуючи свої вимоги суттєвим навантаженням, важливістю виконуваних функцій та ін. [9; 10]. Однак належної реакції з боку компетентних органів немає. Тому цю проблему необхідно вирішити на законодавчому рівні, визначивши в ст. 150 закону України «Про судоустрій і статус суддів», що посадовий оклад службовця апарату суду найнижчої категорії не може бути меншим за 30 відсотків окладу судді відповідного суду, та встановити для кожної наступної категорії службовців коефіцієнт 1,2.

Висновки. Таким чином, з метою вдосконалення матеріально-фінансового забезпечення діяльності господарських судів необхідно:

- 1) провести моніторинг матеріально-технічного стану в господарських судах і визначити обсяг коштів, необхідних для забезпечення господарських судів належними приміщеннями, обладнанням та мультимедійною технікою;
- 2) розробити план фінансування господарських судів на декілька років та закласти відповідні затрати у видатках Державного бюджету;
- 3) у статті 150 закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначити мінімальний посадовий оклад працівника апарату господарського суду (службовця) на рівні не менше 30 відсотків посадового окладу судді відповідного суду.

Список бібліографічних посилань: 1. Додаток до Рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи // Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 46. 2. Про судоустрій і статус суддів: закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*.

2016. № 31. Ст. 545. **3.** Положення про відділ господарського забезпечення господарського суду Івано-Франківської області: затв. наказом Господарського суду Івано-Франківської області від 01.03.2013 № 5-А/к // Судова влада України: офіц. веб-портал. URL: http://if.arbitr.gov.ua/userfiles/file/court_gov_ua_sud5010/Organiz_roboti_sudu/Viddil_Gosp_Zabez.pdf (дата звернення: 20.12.2016). **4.** [Щодо нормативів фінансування]: рішення Ради суддів України від 25.02.2016 № 17 // Рада суддів України: офіц. сайт. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/site/download?doc=L3VwbG9hZHMvZG9jdW1lbnRzL3Jpc2VubmEtcnN1LW5vLTE3LXZpZC0yNTAyMjAxNilzLnBkZg==> (дата звернення: 20.12.2016). **5.** Концепція Державної цільової програми забезпечення судів належними приміщеннями на період до 2016 року: проект // Судова влада України: офіц. веб-портал. URL: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/koncept> (дата звернення: 20.12.2016). **6.** Чаку Є. В. Проблеми кадрового та матеріально-технічного забезпечення адміністративного судочинства. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 182–186. **7.** Про судоустрій і статус суддів: проект закону від 30.05.2016 № 4734 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59259 (дата звернення: 20.12.2016). **8.** [Якою мірою Ви довіряєте різним соціальним інститутам]: соціол. опитування, провед. з 6 по 12 берез. 2015 р. // Центр Разумкова: сайт. URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1030 (дата звернення: 20.12.2016). **9.** Про забезпечення права на справедливий суд: закон України від 12.02.2015 № 192-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 18, 19–20. Ст. 132. **10.** Відкритий лист працівників апарату Господарського суду Дніпропетровської області: від 17.04.2015 // Судова влада України: офіц. веб-портал. URL: <http://dp.arbitr.gov.ua/sud5005/168677/> (дата звернення: 20.12.2016). **11.** Працівники апарату суду просять підвищити зарплату: [Відкритий лист працівників апарату Господарського суду Івано-Франківської області] // Закон і Бізнес. 17.04.2015. URL: http://zib.com.ua/ua/115560-pracivniki_aparatu_sudu_prosyat_pidvischiti_zarplatu.html (дата звернення: 20.12.2016).

Надійшла до редколегії 22.12.2016

Мандычев Д. В. Направления совершенствования материально-финансового обеспечения деятельности хозяйственных судов

Исследованы современное состояние материально-финансового обеспечения деятельности хозяйственных судов, а также изменения, произошедшие в этой сфере в связи с очередной судебной-административной реформой. Разработаны рекомендации по устранению выявленных недостатков и совершенствованию материально-финансового обеспечения деятельности хозяйственных судов в целом.

Ключевые слова: хозяйственные суды, материально-финансовое обеспечение, судебной-административная реформа, аппарат суда.

Mandychev D. V. Areas of improving logistics of commercial courts activities

The article's objective is to determine the areas of improving logistics of commercial courts activities. To accomplish this the author has researched the current state

of logistics of commercial courts, as well as changes that have occurred in this area in connection with another judicial and administration reform; has revealed some major shortcomings in the logistics sphere of commercial courts.

It has been concluded that in order to improve logistics of commercial courts we need:

1) to monitor the logistical situation in the commercial courts and determine the amount of funds necessary to ensure commercial courts with adequate facilities, equipment and multimedia devices;

2) to develop a plan for financing commercial courts for several years and foresee the corresponding expenses within the state budget expenditures;

3) to determine in the Art. 150 of the Law of Ukraine "On Judicial System and Status of Judges" the minimum salary of the employees of commercial courts (officials) at least 30 percent of the salary of a judge of the respective court.

Keywords: commercial courts, logistics, judicial and administrative reform, the court staff.

